

Крамська З.М.
доктор філософії
в.о. директора
Комунальний заклад «Уманський
гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка
Черкаської обласної ради»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розкривається сутність інноваційної педагогічної діяльності і готовність до неї; обґрунтовується модель формування готовності майбутнього вчителя до інноваційної діяльності, яка складається з компонентів: мотиваційно-аксіологічного, змістовно-когнітивного, операційно-діяльнісного, емоційно-вольового, креативного, рефлексивно-аналітичного; визначаються умови її ефективності.

Ключові слова: інноваційна педагогічна діяльність, готовність до інноваційної педагогічної діяльності, майбутній учитель, модель, педагогічні умови.

Kramska Z. Pedagogical minds formation of readiness of health residents to educate into innovation activity. The pedagogical conditions of forming future teacher readiness to innovative activity are determined, in particular, establishing innovative educational environment in an educational institution; a high level of teacher readiness to innovative activity; increasing social and personal and professional direction of the content of academic subjects; mastering techniques of reflection analyzing own innovative activity by future teachers; formation of research and communicative competences, reflexive skills, motivational readiness to innovative activity and etc.

Key words: innovative pedagogical activity, readiness to innovative pedagogical activity, a future teacher, a model, pedagogical conditions.

Актуальність. Розвиток системи вищої освіти вимагає впровадження інноваційних методів навчання і виховання здобувачів освіти, переосмислення мети та завдань освітнього процесу, пошуку нетрадиційних форм викладання та реалізацію особистісно-орієнтованої освіти. На сучасному етапі вагоме значення для підвищення ефективності процесу формування дитини як всебічно розвиненої особистості відіграють інноваційні педагогічні технології. Відбором, теоретичним осмисленням, класифікацією педагогічних інновацій займається галузь педагогічного знання – педагогічна інноватика.

У зарубіжній педагогіці дослідження інновацій започатковані в 60-х роках ХХ ст. і зосереджені на теоретичному обґрунтуванні, аналізі різноманітних аспектів інноваційних процесів у системі навчання і виховання, виробленні практичних рекомендацій щодо освоєння, впровадження новацій, забезпечення оптимального режиму функціонування інноваційних проектів і програм.

Проблеми інновацій досліджували К. Ангеловські, Х. Барнет, Д. Гамільтон, Н. Грос, У. Кінгстон, Н. Лагервей, М. Майлз, А. Хаберман, Р. Хейвлок та ін. Інтерес до інновацій світової педагогічної громадськості виявляється у створенні інформаційних служб, започаткуванні програм впровадження педагогічних інновацій, проведенні міжнародних конференцій, діяльності організацій, що узагальнюють педагогічні нововведення в різних країнах світу, інформують про них педагогічну громадськість на сторінках спеціальних часописів. Зокрема, Міжнародне бюро з питань освіти (Франція, Париж) публікує періодичні видання «Педагогічні інновації», «Інформація та інновація в освіті» тощо.

Розвиток педагогічної інноватики в Україні пов'язаний із масовим громадсько-педагогічним рухом, спричиненим суперечностями між суспільними потребами щодо розвитку і функціонування закладів освіти і реальним становищем освітньої системи. Інноваційна діяльність в Україні передбачена проектом Концепції державної інноваційної політики (1997) та проектом Положення «Про порядок здійснення інноваційної діяльності у системі освіти» (1999).

Інновація освіти – цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікацій мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог.

Мета дослідження полягає у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких є спрямованість процесу навчання на якість засвоєних знань, творчий розвиток особистості, її самореалізацію, формування людини, здатної до самостійного мислення, критичної та об'єктивної оцінки своїх здібностей і можливостей, яка відрізняється прагненням до самовдосконалення та долання перешкод.

Виклад основного матеріалу. Інновація (innovatio – оновлення, зміна) – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях. У педагогіці поняття «інновація» вживають у значеннях:

- форма організації інноваційної діяльності;
- сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти;
- зміни в освітній практиці;
- комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень;
- результат інноваційного процесу.

Предметом педагогічної інноватики є актуально значущі та системно організуючі інноваційні процеси, які стають перспективними для розвитку освіти та позитивно впливають на її розвиток і на розвиток освітнього простору.

В умовах розбудови національної системи освіти важливого значення набуває інноваційна діяльність закладів вищої освіти, яка характеризується системним експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій в освітньому процесі. Під освітніми інноваціями розуміють новизну, що істотно змінює результати освітнього процесу, створюючи нові та удосконалюючи старі:

- освітні, дидактичні, виховні системи;
- зміст освіти;

- освітні, педагогічні технології;
- методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання;
- технології управління закладом освіти, системою освіти.

Освітні інновації поділяються на:

- психолого-педагогічні – нововведення у навчальному, виховному й управлінському процесах;
- науково-виробничі – комп'ютерні, мультимедійні технології, сучасне матеріально-технічне обладнання;
- соціально-економічні – юридичні, правові, економічні та інші нововведення.

Розглядаючи психолого-педагогічні інновації як новостворені чи вдосконалені технології, які істотно змінюють обсяги, структуру та якість педагогічного процесу, виділяють в сучасній освіті технології:

- інтеграційна природнича освіта (автор – В. Ільченко);
- розвивальне навчання (автори – Д. Ельконін, В. Давидов);
- особистісно орієнтоване навчання (О. Савченко, І. Якиманська, С. Подмазін);
- колективно-групове навчання (Л. Кочина, Н. Бібік);
- модульно-розвивальне навчання (А. Фурман);
- життєтворчість (І. Єрмаков);
- особистісно орієнтоване виховання (І. Бех);
- психологічне управління (Л. Карамушка, Н. Коломінський);
- адаптивне управління (Г.Єльнікова);
- громадсько-державне управління (П. Хобзей);
- управління інноваційними освітніми проектами (Л. Даниленко) тощо.

Практично всі психолого-педагогічні інновації реалізуються:

– у *змісті навчання й виховання учнів* через введення державних стандартів початкової освіти; розробку проектів державних стандартів загальної середньої, вищої та післядипломної освіти; розробку загальнодержавних концепцій виховання дітей та молоді на засадах національних, родинних, громадянських, індивідуальних цінностей особистості; створення авторських навчальних планів і програм, підручників, навчальних посібників, виховних систем; розробку нової

системи оцінювання навчальних досягнень учнів у загальноосвітній школі тощо;

– у формах, методах і технологіях навчання та виховання появою дистанційної форми навчання; пріоритетністю діалогових, діагностичних, активних та інтерактивних методів навчання і виховання; запровадженням альтернативних освітніх технологій, таких як: розвивальна, модульно-розвивальна, диференційована, індивідуально-орієнтована, алгоритмізована, проектна, рейтингова тощо;

– у змісті, формах і методах управління закладом освіти запровадженням модернізованих управлінських функцій керівника, таких як прогностична, політико-дипломатична, менеджерська, представницька, консультативна; громадсько-державних форм управління; моніторингу; економічних методів управління тощо;

– в організаційній структурі закладів освіти створенням варіативних організаційних освітніх структур, таких як: ліцей, гімназія, коледж, колегіум, комплекс, освітнє об'єднання тощо.

Інновації, як правило, представлені своїми *інноваційними технологіями*, які характеризуються сукупністю якісно нових чи оновлених форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, об'єднаних єдиною метою. Інноваційна освітня технологія складається з навчальної, виховної та управлінської інноваційної технології.

До навчальної інноваційної технології належить відповідний добір операцій та дій педагога зі студентом, у результаті яких суттєво покращується мотивація студентів до освітнього процесу. Це – особистісно орієнтована, інтеграційна, інформаційна, дистанційна, модульно-розвивальна, розвивальна та інші технології.

До виховної інноваційної технології – мистецькі засоби й прийоми впливу педагога на свідомість особистості студента з метою формування в нього особистісних цінностей у контексті із загальнолюдськими. До таких технологій належать: технологія ранньої соціалізації учнів, формування почуття національної гідності у молоді, духовного розвитку студентів тощо.

До управлінської інноваційної технології – сучасні інформаційні та діагностичні технології, технології економічного та психологічного

впливу на підлеглого, що створюють умови для оперативного й ефективного прийняття керівником управлінського рішення.

Для здійснення управлінських інноваційних технологій керівник закладу освіти повинен:

- мати достатні знання в галузі сучасних наук;
- бути обізнаним з інноваційною педагогікою та інноваційним освітнім менеджментом;
- бути мотивованим на виконання управлінських функцій;
- мати позитивний досвід управління педагогічним колективом;
- бути творчою особистістю.

Менеджер-управлінець – це спеціаліст з управління в сучасних умовах; автономний працівник, який створює особливий вид продукції – рішення, режим праці, критерії ефективності, ціну, місце у прибутках виробництва.

Управлінські інновації представлені переважно технологіями громадсько-державного, адаптивного, особистісно орієнтованого управління та управління інноваційними освітніми проектами. Кожна з цих технологій реалізується відповідними теоретичними основами (принципами, закономірностями, завданнями тощо). Так, технологія управління інноваційними освітніми проектами, наприклад, характеризується розробленими законами обов'язкового впливу освітньої інновації на кінцевий результат діяльності закладу освіти та впливу на інтелектуальні, матеріальні й часові витрати членів педагогічного колективу. Знання цих законів, а також законів перебігу освітніх інновацій допоможе керівникам шкіл і педагогічним працівникам адаптуватися до умов роботи в інноваційному освітньому середовищі.

Заклади освіти, які розробляють, експериментують чи апробують освітні інновації, є інноваційними. Вони потребують управління, яке характеризується не лише цими законами, а й новими принципами і закономірностями. Так, закономірності, що характеризують управління інноваційними закладами освіти, розподіляються на дві групи: перша група закономірностей розкриває прямо пропорційну залежність між здійсненням інноваційної діяльності у закладі освіти та підвищенням якості освітнього процесу, а також збільшенням інтелектуальних і

матеріальних витрат учасників інноваційного процесу і самого керівника школи; друга – обернено пропорційну залежність між здійсненням інноваційної діяльності й часом, затраченим керівником на виконання управлінських функцій, операцій і дій, чи іншим педагогічним працівником на виконання своїх функціональних обов'язків.

Інновації в освіті спрямовуються на розв'язання проблем: якісне покращення мотивації учасників навчального процесу (навчальні інновації); формування партнерських відносин між суб'єктами педагогічної взаємодії та особистісних цінностей у контексті із загальнолюдськими (виховні інновації); створення умов для прийняття самостійного оперативного й ефективного управлінського рішення (управлінські інновації).

Провідними методами досліджень інноваційних процесів є:

- вивчення наукових і науково-педагогічних джерел, які містять інформацію щодо інноваційних процесів, тобто методи, спрямовані на створення теоретичних узагальнень, встановлення і формулювання закономірностей (аналіз, синтез, індукція і дедукція, логічні методи – метод схожості, відмінності, метод супровідних змін тощо);
- методи емпіричного та математичного дослідження, які безпосередньо спрямовані на об'єкт, що вивчається (спостереження, анкетування, співбесіда, вивчення продуктів діяльності та досвіду, експеримент і дослідна перевірка, статистична обробка досліджуваного матеріалу та методи оцінювання тощо);
- структурно-функціональний метод, який передбачає розчленування феномену на складові;
- порівняльний метод, що зумовлює можливість зробити висновки щодо ефективності діяльності освітніх систем і тенденцій їх розвитку;
- конструктивно-генетичний метод, що пропонує аналіз змін у досліджуваному процесі як у цілому, так і в окремих його складових у просторі та часі;
- часткові методи дослідження: аксіоматичний, модернізаторський, парадигмальний, які здатні адекватно підійти до пізнання педагогічних феноменів.

Інноваційна спрямованість змісту освіти ґрунтується на дотриманні таких принципів: науковість та історизм під час розгляду явищ природи і суспільства; народність та культуровідповідність; інноваційність у поєднанні з традиційністю; диференціація та інтеграція знань; особистісно орієнтовний підхід; безперервність та варіативність навчання тощо.

Перехід до інноваційної діяльності та її успішність передбачає усвідомлення майбутнім вчителем необхідності та практичної значущості інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні, а її реалізація потребує не лише володіння знаннями педагогічної інноватики, але й сформованості готовності до даного виду діяльності. Готовність до інноваційної діяльності розглядається як:

- синтез структурних компонентів: психологічна готовність, науково-теоретична готовність, практична готовність, психофізична готовність, фізична готовність;
- особистісні якості (інтерес і любов до дітей, захопленість педагогічною працею, спостережливість, комунікабельність, наполегливість, цілеспрямованість) [2];
- інтегративна якість особистості, що виявляється у діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин [1];
- єдності особистісних і операційних компонентів, (мотиваційний, креативний, технологічний, рефлексивний), які забезпечують ефективність педагогічної діяльності [3];
- особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами й засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії;
- основними компонентами структури готовності до інноваційної педагогічної діяльності є мотиваційний; когнітивний; креативний; рефлексивний [3];
- особистісним утворенням, яке опосередковує залежність між ефективністю діяльності педагога та його спрямованістю на вдосконалення свого професійного рівня;

- основними компонентами структури готовності до інноваційної педагогічної діяльності є цільовий, мотиваційний, когнітивний (змістовий), діяльнісно-практичний та оцінно-результативний компоненти [1].

Складність, багатовимірність і поліфункціональність процесу формування готовності до інноваційної діяльності майбутнього вчителя свідчить про доцільність і необхідність розпочинати його в період допрофесійної підготовки у закладах освіти. Результативність формування готовності до інноваційної діяльності майбутнього вчителя залежить від реалізації й активізації інноваційної діяльності закладу вищої освіти, поступового переходу від адаптативно-орієнтаційного освоєння інноваційних технологій через формування пізнавально-рефлексивних навичок до створення майбутнім вчителем власних інноваційних проєктів.

Швидкість оновлення технологій і знань:

- зумовлює нові уявлення про роль і функції майбутніх вчителів: від професіонала, який виконує комплекс функцій – до дослідника;
- вимагає у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя переходу до інноваційної освіти;
- формує важливі якості педагога;
- сприяє успішності майбутнього вчителя в інноваційній діяльності.

Готовність майбутнього вчителя до інноваційної діяльності є інтегральною характеристикою, яка включає усвідомлення цінності інноваційної діяльності, знання методології, теорії та практики педагогічної інноватики, визначення оптимальних способів інноваційної педагогічної діяльності, оцінку власних можливостей у їх співвідношенні з наступними труднощами, що пов'язані з введенням педагогічних інновацій і необхідністю досягнення високих результатів професійної діяльності; переорієнтації з пошукового на смисло-пошуковий, особистісно-професійний характер діяльності (дискусія, тренінг, імітація реального, вирішення проблемних ситуацій, ігри, мозковий штурм тощо); прояв пізнавальної та професійної спрямованості студентів (заняття-конкурс, заняття-конференція, ділова гра, екскурсія, олімпіада тощо); створення умови щодо формування дослідницької та

комунікативних компетентностей, рефлексивних умінь, мотиваційної готовності до інноваційної діяльності тощо.

Висновки. На сьогодні метою освіти повинна стати людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом. Система вищої освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості. Отже, пріоритетними завданнями системи вищої освіти є навчання навчатися, навчання працювати, навчання співіснувати, навчання жити.

Виходячи з цього твердження головними якостями майбутнього вчителя мають бути:

- гнучка адаптація у змінних життєвих ситуаціях, самостійне набуття необхідних знань, вміння застосовувати їх на практиці, знаходження свого місця впродовж життя;
- самостійне критичне мислення, вміння бачити труднощі та шукати шляхи їх раціонального подолання;
- здатність генерувати нові ідеї та творчо їх втілювати;
- вміння правильно та оперативно працювати з інформацією та оперувати нею;
- здатність налагоджувати позитивні стосунки з колективом, родиною, оточуючим середовищем;
- висока моральність, відповідальність за себе та за долю суспільства.

Література

1. Галузінська М. І. Інтерактивні технології навчання у загальноосвітній школі: навчальний посібник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. 226 с.
2. Крамська З. М., Галузінська М. І. Педагогічна майстерність викладача вищої школи. Навчально-методичний посібник. Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. 238 с.
3. Мистецтво життєтворчості особистості. Науково-метод. посібник / Ред. рада: В.М. Доній та ін. К.: ІЗМН, 1997. 936 с.